

Rapport

Bättre brukarinflytande 2017

**Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Uppsala kommun i samarbete
med Uppsala kommun**

(2017-12-22)

Innehållsförteckning

Inledning	s. 3
Sammanfattning	s. 3
Bakgrund	s. 4
Genomförande av projektplanen	s. 5
Metod och resultat av delmål 3 och 4	s. 6
Sammanfattning av intervjuerna	s. 6
Utvecklingsområden	s. 9

Inledning

En del i projektet har varit att samla kunskap om personers upplevelser av stöd i sin arbetsrehabilitering. Därför har projektet har träffat sju informanter som mycket generöst delat med sig av sina erfarenheter. En del upplevelser har varit svåra att berätta om men flera har uttryckt att de vill göra det för att andra ska få ett så bra stöd som möjligt. Flera har uppgivit att de har varit mycket oroliga inför att komma till intervjun. Två personer har valt att ha med närstående. Informanter ska ha ett stort tack för att de ändå kämpade för att dela med sig av sin kunskap. Utan dem hade den här rapporten inte kunnat göras.

Resultaten går inte att generalisera eftersom det är så få intervjuer. Men kunskapen hos informanterna har varit en så pass bred beskrivning så innehållet i rapporten ändå kan vara användbart. I slutet i rapporten beskrivs frågeställningar som dykt upp intervjuerna. De beskrivs som utvecklingsområden.

De övriga syftena med projektet och resultat redovisas mer kortfattat.

Sammanfattning

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Uppsala kommun har under 2017 bedrivit ett projekt om brukarinflytande i samarbete med Omsorgsförvaltningen och Arbetsmarknadsförvaltningen.

Syftet har varit att

- delaktighet och inflytande ska öka i de processer som pågår i den statliga PRIO-satsningen
- särskilda former för medinflytande ska skapas i processer som rör personer med psykisk och/eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och deras försörjning

Syftet har konkretiserats i fyra delar.

Delmål 1: Att projektet deltar i ledningsgruppen för Närvårdssamverkan psykiatri och missbruk och för en dialog med brukarföreningar

Delmål 2: Att inflytande och delaktighet hos personer som uppstår försörjningsstöd kartläggs

Delmål 3: Att en modell för att arbeta med brukarinflytande för personer med försörjningsstöd utformas

Delmål 4: Att en ansökan om medel hos Allmänna arvsfonden om ett mer omfattande projekt med syfte att öka deltagarnas intresse för samhällsfrågor genomförs

Den största delen av projektet har fokuserat på att samla in information från personer med försörjningsstöd och/eller aktivitetsersättning om deras upplevelse av inflytande och delaktighet. Deras svar har utmynnat i nya frågeställningar om vad som man kan behövas utvecklas så att stödet bättre motsvarar deras behov gällande arbete. Kan till exempel det kognitiva stödet utvecklas? Kan att fråga och lyssna på den enskilde om vilket stöd som fungerar bäst för hen utvecklas? Mer frågeställningar redovisas sist i rapporten.

Bakgrund

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Uppsala kommun (HSO) är en paraplyförening som organiserar ett trettiotal föreningar. Uppdraget från föreningarna är att arbeta för ett samhälle för alla, där alla människor är delaktiga på lika villkor oavsett funktionsförmåga. Uppsala kommuns verksamheter är särskilt viktiga då många har insatser därifrån.

Oavsett funktionsnedsättning lever många under knappa omständigheter. Det är inte ovanligt att personer med funktionsnedsättning behöver försörjningsstöd. En del för att ersättningen från försäkringskassan är så pass låg att de behöver kompletterande försörjningsstöd. Andra behöver det för att försäkringskassan inte kan bevilja ersättning för att personen har en viss arbetsförmåga och att det är arbetsförmedlingens ansvar att stötta personen att få ett arbete. Rapport från AF¹ visar att det är många som inte får så pass anpassat stöd att de kan arbeta och försörja sig själva.

Med kunskap om den ovanstående situationen så anser HSO att man på något sätt behöver arbeta för en förändring av stödet för gruppen med försörjningsstöd. När det gäller inflytande och delaktighet är det viktigt att individanpassa stödet. Gruppen med funktionsnedsättning är inte en homogen grupp. För att kunna individanpassa stödet är det nödvändigt att arbeta kontinuerligt med inflytande och delaktighet.

Utifrån ovanstående ansökte därför HSO om projektmedel för att kartlägga inflytande och delaktighet hos personer med försörjningsstöd, som har en psykisk eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som tidigare har haft eller har aktivitetsersättning. Aktivitetsersättning² är en ersättning som Försäkringskassan kan bevilja i ålder 19 till 30 år.

Inflytande på ledningsnivå behöver utvecklas för gruppen med psykisk och/eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. I det ingår det att söka modeller för inflytande för grupper till exempel unga vuxna som föreningarna har svårt att representera.

Uppsala kommun strävar emot att göra medborgarna delaktiga och få inflytande över det tjänsteutbud som finns. När det kommer till personer med psykisk funktionsnedsättning så

¹Arbetsförmedlingen, Perspektiv på ungdomsarbetslösheten *Arbetslösheten är större bland unga funktionsnedsatta och det är vanligare med långtidsarbetslöshet i gruppen. Ungdomar med nedsatt arbetsförmåga utgör omkring 15 procent av samtliga inskrivna arbetslösa ungdomar men svarar samtidigt för 29 procent av de med arbetslöshetstider på 12 månader eller mer*

²Försäkringskassan: *Aktivitetsersättning är en ersättning för den som är ung och troligen inte kommer att kunna arbeta heltid under minst ett år på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning. Unga personer som måste förlänga sin skolgång på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom kan få aktivitetsersättning under den tid som skolgången varar.*

återfinns de ibland inom flera förvaltningar och samarbetet dem emellan, eller kännedom om varandras uppdrag, kan brista med resultatet att brukare inte blir bemött eller får sina behov tillgodosedda på bästa möjliga sätt. För att ta reda på eventuella konsekvenser behövde målgruppen identifieras och frågor ställas kring inflytande och delaktighet för att möjliggöra en god återhämtning för målgruppen. FN:s konvention om mänskliga rättigheter lyfter särskilt personer med funktionsnedsättning och talar om att främja deras rättigheter.

”Syftet med konventionen är att ”främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde”

Arbetsmarknadsnämnden och Omsorgsnämnden, Uppsala kommun, beviljade HSO medel för att kunna genomföra projektet.

Omfattning

Projektet startade 2017-01-01 och avslutades 2017-12-31. En brukarinflytandesamordnare anställd på 50 procent har arbetat i projektet under perioden.

Ledningsgrupp

Projektet har drivits i nära samarbete med omsorgsförvaltningen och arbetsmarknadsförvaltningen. Fem informanter har stöd från båda förvaltningarna.

Ledningsgruppen har bestått av:

HSO Uppsala kommun
Närvårdssamverkan Uppsala kommun och Region Uppsala

Uppsala kommun:
Samordnare
Arbetsmarknadsförvaltningen
Omsorgsförvaltningen

Genomförande utifrån projektplanen

Delmål 1

Att projektet deltar i ledningsgruppen för Närvårdssamverkan psykiatri och missbruk och för en dialog med brukarföreningar.

Aktivitet

Projektet har deltagit aktivt i den statliga satsningen Psykisk hälsa (tidigare PRIO) i Uppsala kommun. Projektet har medverkat i NSU (Närvårdssamverkan i Uppsala kommun och Region Uppsala) och dess arbetsgrupp i Uppsala kommun.

Resultat

I ledningsgruppens utformning av verksamhetsplanen 2018 för ovanstående målgrupp har projektet deltagit aktivt. I området inflytande och delaktighet har projektet bistått med flera inlägg som till exempel att fler behöver få möjlighet att ta del av VOSS, att kontakt med brukarföreningar ska pågå och att Brukarrevision är en angelägen verksamhet att stödja.

Delmål 2

Att en ansökan om medel hos Allmänna arvsfonden om ett mer omfattande projekt med syfte att öka deltagarnas intresse för samhällsfrågor genomförs.

Aktivitet

Att fortsätta den påbörjade dialogen med Statsvetenskapliga Institutionen om ett gemensamt projekt.

Resultat

En ansökan om ett demokratiprojekt kommer att färdigställas i januari 2018 och ska därefter sändas till Allmänna Arvsfonden.

Delmål 3

Att inflytande och delaktighet hos personer som uppbär försörjningsstöd kartläggs.

Aktivitet

Att med enskilda intervjuer och ev. fokusgrupp inhämta kunskap om upplevelsen av inflytande och delaktighet.

Resultat: Sju personer har blivit intervjuade, redovisas nedan.

Delmål 4

Att en modell för att arbeta med brukarinflytande för personer med försörjningsstöd utformas.

Aktivitet

Analysera resultatet utifrån hur de aktuella synpunkterna som framkommit i intervjuerna kan användas i ett utvecklingsarbete och hur användbar den provade modellen är inför framtiden.

Resultat: Analysen är utförd och redovisas senare i rapporten.

Metod och resultat för aktivitet 3 och 4

En kartläggning av inflytande och delaktighet genomfördes i form av intervjuer med sju personer.

Målgrupp

Personerna som intervjuades hade vid intervjun

- en psykisk och/eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning
- aktivitetsersättning eller sjukersättning
- försörjningsstöd

De var i åldern 25 till 36 år. Tre personer var sjukskrivna, en var inom daglig verksamhet, två var i arbetsrehabiliterande åtgärder och en arbetade. Alla har haft praktik och några har haft anställningar i kortare eller längre perioder.

Sammanfattning av intervjuerna

Citat i kursiv stil används för att exemplifiera beskrivningarna. Flera av citaten passar till flera områden som redovisas.

I stödet har man upplevt inflytande och delaktighet men även motsatsen

Inflytande och delaktighetens första steg är att få information. Det framgår att många vid flera tillfällen inte upplevt det. En person fick via en kompis veta att man kunde söka aktivitetsersättning. Det var ingen myndighet som gav den informationen. Det gjorde att hen förlorade flera års ersättning och istället fick använda sig av försörjningsstöd. En annan fick inte info om att söka färdtjänst som arbetsresa när kollektivtrafik omöjliggjorde att delta i ett program. Inflytande och delaktighet kräver att man lyssnar på den enskilde och ställer relevanta frågor. En beskriver hur den delen har brustit för hen. Konsekvensen blev för hen ökad ångest med sjukskrivning.

- *”Det pratades så mycket om att jag skulle göra det här och det här. ... Jag minns liksom att min arbetsförmedlare, hon var jätte på mig och pressade verkligen...” det hade varit skönare att om dom hade kunnat ta hänsyn till att jag är jättekänslig. Och liksom ta det lugnare på något sätt. ”de lyssnade väl liksom med sen så pressade de på ändå. På något sätt.”*

Positiva erfarenheter från praktik och/eller arbete

Det positiva värdet av att praktisera och/eller arbeta beskrivs i många sammanhang. Citaten från två informanter bekräftar den bilden.

- *”men däremot så har jag haft ett par handläggare från kommunen som har varit väldigt duktiga just i det här med motivering och pedagogik. Det är såna människor som man bara skulle vilja packa i en väska och ta hem”.*
- *”Jag har utvecklats enormt och lärt mig otroligt mkt särskilt inom praktiken jag hade. Egentligen i alla aspekter dels som person bara som att möta andra människor. Och jag hade en ganska tuff vad man ska kalla det social fobi innan.... Men att den partiellt vart botad på grund av att jag praktiserade”.*

Alla beskriver att de är mycket känsliga för stress

Konsekvenserna kan bli stora vid stresspåslag tex utlösa ångest, förvärra ångest, gå in i en depression. Svårigheten att anpassa sitt arbetstempo av olika orsaker kan driva på känslan av stress.

- *”Jag har för mig att jag var där i en och en halv månad. Eller två månader eller nåt sånt. Och då hade jag arbetat ut mig igen...” ” Jag blir som alltid, att jag vill imponera på arbetsgivaren. Och visa att jag är duktig på allt”. ” Jag tror inte att jag alltid sa det. Det blev bara så att jag slutade att gå dit. Det var för mycket”.*

Acceptera begränsningar

Att vara ung och ha en funktionsnedsättning kan vara svårt att acceptera. Flera berättade att de försökte dölja den och fick då det svårare på arbetsplatsen.

- *”om jag hade kunnat uttrycka mig den tiden som jag, då hade jag förstås berättat för mina handläggare: jag har de här svårigheterna och det är det här som inte fungerar för mig. Och kan hon förklara det för arbetsgivaren, chefen eller kollegan. Ok han har de här svårigheterna. Kanske kan placera honom här”*

Information om stödet för praktik och arbete

Flertalet har upplevt att de inte har vetat hur länge praktiken ska pågå, hur ofta man ska träffa arbetscoachen, vilka arbetsuppgifter man ska ha. En person beskriver att koncentrationen inte räckte hela mötet. Och det kan ju förklara flera missförstånd. Det borde man kunnat undvika om personen tillfrågats om hur länge hon orkade med mötet. Därefter anpassa mötet efter det.

- *”Men efter 15 – 20 minuter har jag stängt av. Då har jag inte orkat mer”.*

Konsekvensen av bristande information i samband med ett arbetspsykologiskt test har en informant beskrivit.

- *”handlar det om ett iq test? Eller intelligensnivån? Vad ska det här ha med jobbet att göra? Hur jag fungerar på arbetet?” Där fick jag stark ångest. Jag hade inte hört tala om ångest på den tiden. Men jag led av ångest”*

Byte av arbetsmarknadssekreterare, handläggare och/eller vårdpersonal

Flera beskriver att byte och information om byte av stödpersonal har försvårat arbetsrehabiliteringen.

- *”Vi hade en del planeringar framöver och en stor anledning till, jag vart ännu mer utlämnad och vart ännu mer nedstämd den perioden när jag fick ett kort mail: du kommer att få en ny handläggare då jag kommer att byta arbetsuppgifter. Och sen var det slut med det. Jag tycker det har påverkat mig ganska mycket”.*

Oro för ekonomin

Aktivitetsersättning kan beviljas för ett, två eller tre år. Flera har beviljats för ett år i taget. Vid varje tillfälle när en ny ansökan ska lämnas in har det skapat stress. Dels för att det varit svårt att ibland få läkarutlåtandena utskrivna för att sen skickas till FK men även att det känns oförutsägbart om man ska beviljas ersättningen.

Samverkan mellan myndigheter

Flera har uppgivit att de har haft möten med flera myndigheter. Men några har också uppgivit att de inte kommer ihåg längre tillbaka i tiden om hur det har varit. Det går inte att härleda från svaren om samverkansmötena har lett till arbete.

Utbildning

En person genomgick en yrkesutbildning men när hen sedan började arbeta klarade hen bara en månad. Arbetsmiljön var för svår. För mycket stress och oregelbundna arbetstider ledde till sjukskrivning i depression.

Anhöriga

Flera anhöriga har ordnat praktikplats. Flera anhöriga har tagit ansvar för ansökan om aktivitetsersättning och ev. överklaganden. Anhöriga har för två personer orsakat svårigheter.

- *”Min pappa ordnade praktik på hans kompis restaurang”.*
- *”det blev som en skam i familjen...och pappa ville inte att jag skulle berätta om vad jag gjorde utan snarare ljuga om vad jag gjorde för att bli respekterad”.*

Utvecklingsområden

En av de viktigaste delarna i inflytande och delaktighet är att få information. Den andra delen är att man alltid måste fråga personen vad den behöver. Stödet ska vara så individanpassat som möjligt för att bli mer träffsäkert. Och för att kunna vara individanpassat måste man lyssna på personen och kanske ha tydliga rutiner så att det inte glöms bort. Nedan följer frågeställningar som har uppstått efter analysen av intervjuerna.

Införa kartläggningar om inflytande och delaktighet med bland annat intervjuer?

Intervjuerna har resulterat i en hel del områden som kan utvecklas. De flesta informanter har uppgett att de föredrar intervjuer framför enkäter.

Fler män än kvinnor i arbete

Stämmer det även i Uppsala att det är fler män än kvinnor som får arbete³? Vad kan i så fall förändras så att fler kvinnor får arbete?

Stresskänslighet

Gällande stress behöver man fråga personen om vad som orsakar stress. Vilket stöd kan en person behöva för att få mer kontroll över sin stresskänslighet?

Kognitivt stöd

Kan mer skriftliga planer användas? Kan skriftliga planer utvecklas mer pedagogiskt? Kan teknik användas mer?

Att acceptera sina svårigheter

Kan gruppverksamheter leda till att man tidigare accepterar sina svårigheter? Finns det andra sätt att öka acceptansen?

Yngre åldrar

Flera informanter uppger att det var svårare med arbetsrehabiliteringen i yngre ålder. Samma sak uppger *Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning*.

Flera verksamheter i kommunen bekräftar att en del yngre kan vara svåra att motivera till arbete.

Uppsala kommun är delaktiga i en ansökan till Samordningsförbundet. Syftet är att skapa en pilotverksamhet framförallt för ungdomar som uppstår aktivitetsersättning. Verksamheten ska vända sig till personer som är i behov av förrehabiliterande insatser och därefter nå det förstärkta samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Om inte ansökan beviljas hur ska kommunen gå vidare för att utveckla förrehabiliterande insatser?

Försäkringskassans ekonomiska stöd till särskilda aktiviteter

Ekonomiskt stöd till studiematerial, anmälningsavgifter, kursavgifter, resor kan beviljas när man uppstår aktivitetsersättning. Vem kan samordna det? Till exempel i att stötta den enskilda att titta på utbud hos studieförbund, gymnastläggnings, träffpunkter m m.

³ Socialförsäkringsrapport 2017:5 Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning

Aktiviteter för hälsa och livsstil

Flera uppger att de har ett stort intresse för träning och strävar mot att utbildas sig till hälsopedagog eller fysioterapeut. Forskningen uttrycker att fysisk aktivitet kan förbättra den psykiska hälsan. Kan man som förrehabiliterande insats arrangera aktiviteter utifrån personens behov och önsknings som stärker den fysiska hälsan? Kan man även i ett sådant stöd arbeta med stresshanteringen?

Förutsättningar för arbete efter yrkesutbildning

Kan man erbjuda studiebesök och praktik före utbildningen?

Bristande kontinuitet gällande handläggarna

Kan man utveckla överlämnandet vid byte av handläggare?

Stödet till anhöriga

Anhöriga är vanligen en tillgång då de bland annat har ett nätverk där man kan hitta praktik. Andra anhöriga kan ställa över- eller underkrav. Hur stötta dem så att det blir en bättre balans?

Metoder som ökar möjligheter till arbete för målgruppen?

Riksrevisionens rapport *Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet*⁴ beskriver att utbudet av insatser inte motsvarar gruppens behov. Andra rapporter⁵ visar att olika modeller för att nå arbete ger olika resultat. Efter femton månader av insatsen SE (Supported Employment) är 26 procent av deltagarna i arbete. Däremot är bara 18 procent av deltagarna i arbete när modellen med Förstärkt samverkan (mellan AF och FK) används. I Uppsala används IPS⁶ (Individual Placement and Support) som till stor del liknar SE men är mer manualbaserat och har goda resultat. Till verksamheten är det en kö med ca ett års väntetid. Är det rimligt att vänta så pass länge som ett år innan stöd? Ett år är en lång tid i en ung persons liv.

Elisabeth Axberg
Projektanställd

Fredrik Larsson
Ordförande

⁴ RIR 2015:7 Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet. *Behovet av insatser som i dagsläget finns för gruppen med aktivitetsersättning inte motsvaras av det utbud som tillgodoses vare sig genom kommunernas dagliga verksamhet, Arbetsförmedlingens arbetslivsinriktade rehabilitering eller de aktiviteter som Försäkringskassan beviljar särskild ersättning för. Framförallt saknas det insatser för unga med aktivitetsersättning som står långt från arbetsmarknaden. Här är sannolikt gruppen som inte har rätt till daglig verksamhet särskilt utsatt. Vidare har endast var fjärde individ av dem som inte omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och som inte har arbetslivsinriktad rehabilitering vid Arbetsförmedlingen (cirka 48 procent av gruppen) en aktivitet med stöd från Försäkringskassan. Riksrevisionen bedömer det dessutom som tveksamt om dessa aktiviteter fungerar som ett steg mot arbetslivet*

⁵ Socialförsäkringsrapport 2017:5 Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning

⁶ https://vardochomsorg.uppsala.se/arbete_sysselsattning/arbetsmarknadsstod-socialpsykiatri/

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Uppsala kommun